

Verbalpartikelvariation i de germanske sprog

Sten Vikner

I have two goals in this paper, namely (1) a more global one: to present (and try to account for) the variation concerning verb particles across the Germanic languages, and (2) a more “local” one: to use some of this variation data to support my analysis that Yiddish is an SOV-language like German and Dutch and not an SVO-language like English and the Scandinavian languages. Yiddish is similar to German as far as verb particles are concerned, and this follows from an analysis of Yiddish as SOV, but not from a hypothetical SVO-analysis.

Nøgleord: verbalpartikler, præpositioner, sammensatte verber, SVO, SOV, præpositional passiv, dansk, engelsk, tysk, jiddisch

1. Indledning

Jeg har to mål i denne artikel, nemlig:

- et mere globalt mål: at give et overblik over variationen i verbalpartikler på tværs af de germanske sprog (se fx Haiden 2005, McIntyre 2007 og mange andre), og
- et mere lokalt mål: at bruge data fra denne variation til at underbygge min påstand om at jiddisch er et SOV-sprog ligesom tysk og nederlandsk, og ikke et SVO-sprog som engelsk og de skandinaviske sprog.

Alle germanske sprog har både løse og faste verbalpartikler (på engelsk hedder de ‘separable’ og ‘non-separable’, på tysk ‘trennbar’ og ‘nicht trennbar’). Her er eksempler fra dansk, engelsk og tysk:

(1a)	Kontrakten <u>ud</u> løb i 2013.	FAST
(1b)	Vandet løb <u>ud</u> på gulvet.	LØS
(2a)	The patient <u>under</u> went an operation.	FAST
(2b)	The ship went <u>under</u> after colliding with an iceberg.	LØS
(3a)	Das Auto <u>um</u> fährt den Pfosten. (= 'Bilen kører rundt om stolpen')	FAST
(3b)	Das Auto fährt den Pfosten <u>um</u> . (= 'Bilen vælter stolpen')	LØS
	<i>Bilen (om-)kører pælen (om)</i>	

(Schäfer 2015: 203, (15b), (16b))

Forskellen mellem løse og faste verbalpartikler svarer således helt til den forskel man ofte finder i den dansksprogede faglitteratur mellem 'fast sammensatte verber' (som i (1a)) og 'løst sammensatte verber' (som i (1b)).

2. Løse verbalpartikler

2.1. Forskellen mellem præpositioner og (løse) verbalpartikler i engelsk

En forskel mellem præpositioner (P°) og (løse) verbalpartikler (Prt°) i engelsk er at en præposition altid står foran sit DP-komplement, hvorimod en verbalpartikel enten kan stå foran eller efter DP'en:

(4a)	I accidentally stepped <u>on</u> the radio.	P°
(4b)	* I accidentally stepped the radio <u>on</u> .	
(5a)	I accidentally switched <u>on</u> the radio.	Prt°
(5b)	I accidentally switched the radio <u>on</u> .	

Haegeman & Guéron (1999: 250-254) nævner følgende andre forskelle:

1. Sammen kan P°+DP **hv-flyttes**, det kan Prt°+DP ikke:

(6a)	<u>In which hotel</u> did the Beatles stay ___?	P°
(6b)	* <u>In which door</u> did the Stones kick ___?	Prt°

2. Sammen kan P°+DP **kløves**, det kan Prt°+DP ikke:

(7a)	It was <u>in this hotel</u> that the Beatles stayed ___.	P°
(7b)	* It was <u>in this door</u> that the Stones kicked ___.	Prt°

3. P°+DP kan **koordineres** med en anden [P°+DP], hvorimod Prt°+DP ikke kan koordineres med en anden Prt°+DP :

- (8a) He looked up the chimney and down the stairwell. P°
 (8b) *She switched off the TV and on the light. Prt°

4. P°+DP kan **modificeres**, fx af *right* eller *straight*, men det kan Prt°+DP ikke:

- (9a) The Beatles stayed right in this hotel. P°
 (9b) *The Stones kicked right in this door. Prt°

Til sidst noget om **ellipse**, dvs. udeladelse af en konstituent som allerede er forekommet en gang. Verbet selv kan kun **elideres** ved P°, og ikke ved en Prt°:

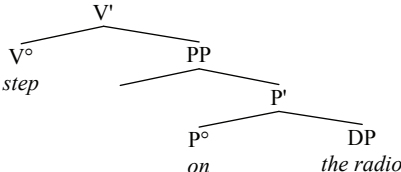
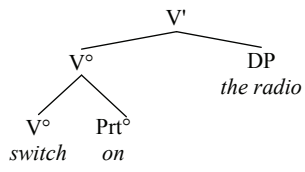
- (10a) He looked up the chimney and she looked down the stairwell. P°
 (10b) He looked up the chimney and she _____ down the stairwell.
 (11a) He switched off the TV and she switched on the light. Prt°
 (11b) *He switched off the TV and she _____ on the light.

På den anden side kan kombinationen V°+Prt° **elideres**, hvorimod V°+P° ikke kan:

- (12a) He looked up the chimney and she looked up the stairwell. P°
 (12b) *He looked up the chimney and she _____ the stairwell.
 (13a) He switched off the TV and she switched off the light. Prt°
 (13b) He switched off the TV and she _____ the light.

2.2. Verber og partikler i de germanske SVO-sprog

Analysen af eksemplerne med præpositioner er relativt uproblematisk, nemlig som i (14a):

- (14) a. b.

Analysen af partikel-eksemplerne er til gengæld ikke helt ligetil. Tag fx “the single verb hypothesis”, som illustreret i (14b) ovenfor. Forskellen mellem (14a) og (14b) ville kunne forklare følgende:

- I (14a) udgør $P^\circ+DP$ en konstituent [$P^\circ+DP$], nemlig en PP, og derfor kan [$P^\circ+DP$] *hw*-flyttes, (6a), kløves, (7a), koordineres, (8a), og modificeres, (9a). Verbet alene kan udelades, (10b), det udgør en konstituent, men verbum og præposition kan ikke udelades sammen, (12b), idet de ikke udgør en konstituent.
- I (14b) udgør $Prt^\circ+DP$ ikke en konstituent, hvorfor $Prt^\circ+DP$ ikke kan *hw*-flyttes, (6b), kløves, (7b), eller koordineres, (8b). Grunden til at man ikke kan modificere i (9b) er at man ikke kan intervenere i det verbum som udgøres af verbum og partikel sammen. Verbum og partikel kan udelades sammen i (13b), idet de udgør en konstituent.

Grunden til at verbet ikke kan elideres alene i et partikel-eksempel som (11b) kunne være at man ikke kan elidere en del af et verbum, og verbet *switched* i (11b) udgør ifølge (14b) en del af det sammensatte verbum *switched on*.

Så vidt, så godt, hvad angår “the single verb hypothesis” i (14b) (se også McIntyre 2013 for et forsvar for denne analyse). Der er dog også mindst tre problemer:

Det første problem er at hvis $V^\circ+Prt^\circ$ udgør et verbum, så ville man ikke forvente at partiklen kunne topikaliseres, men det kan den, både i svensk og i dansk (faktisk ville alle danske eksempler med partikler og objekter være problematiske fordi objektet forekommer mellem V° og Prt° , se fx (23) nedenfor):

(15a) Ut kastade dom mej inte, bara ned för trappan. (SVENSK, Holmberg 1999: 17)
 (15b) Ud smed de mig ikke, kun ned ad trappen.

(16) Herstedvester har ladet Magnus sidde på bænken efter det gule kort og ind har de sat Emre.

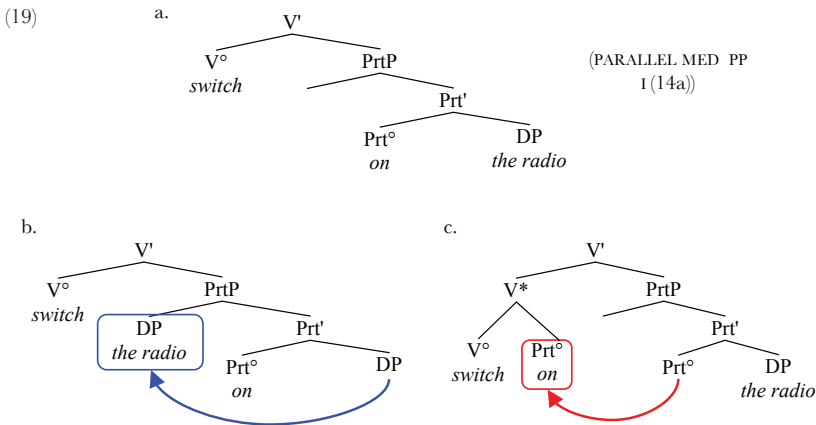
<http://ekstrabladet.dk/skolefodbold/nyheder/sjaellandmidt/article4596398.ece>

Det andet problem er at hvis $V^\circ+Prt^\circ$ udgør et verbum, så ville man forvente at fleksionsendelserne ville forekomme ved dette verbums højrekant. Det er dog ikke tilfældet, idet fleksionsendelserne forekommer midt i “verbet”:

- (17a) *He [switch-onned] the radio this morning.
 (17b) He [switched on] the radio this morning.
 (18a) *He [switch-ons] the radio every morning.
 (18b) He [switches on] the radio every morning.

Det tredje problem er at hvis $V^\circ + \text{Prt}^\circ$ udgør en morfologisk enhed, så ville man forvente at dette element ville have samme kategori (m.v.) som dens højre datter, ligesom tilfældet er i andre komposita: *dark-room* er et substantiv ligesom *room* (den højre datter), ikke et adjektiv som *dark*, og *tax-free* er et adjektiv som *free* (den højre datter), ikke et substantiv som *tax*. (*To*) *switch on* er derimod ikke en partikel som den højre datter *on*, men et verbum, som den **venstre** datter, *switch*. Med andre ord, hvis $V^\circ + \text{Prt}^\circ$ udgør et verbum, så overtræder det det som Williams (1981: 248) kalder “the Right Hand Head Rule”.

Derfor foreslår Haegeman & Guéron (1999: 257-258) at partikelkonstruktioner som i (19a) har en basisstruktur helt parallel til eksemplerne med præpositioner (altså at partikler og præpositioner er forskellige varianter af samme ordklasse, jf. at mange partikler og præpositioner er helt ens):

Idéen er at (19a) er den grundlæggende struktur, som dog aldrig vil nå overfladen: Prt° kan ikke tilskrive kasus, og derfor vil DP' en ikke få en kasus, hvilket er fatalt for en DP .

Dette problem har to mulige løsninger (som også foreslået fx i Engels & Vikner 2013: 227):

- En løsning er at flytte DP' en til specifikator-positionen i PrtP , (19b), hvor den kan tilskrives kasus direkte fra verbet, i en konfiguration

der minder meget om ECM (exceptional case marking, diskuteret for dansk i Vikner 2014). Denne løsning resulterer i DP-Prt rækkefølgen i fx (5b): *switch the radio on*.

- Den anden løsning er at partiklen flyttes op og danner en V*, et komplekst verbum (hvor V* er et nyt mellemniveau, dvs. en konstituent der er større end et V°, men mindre end et V', som foreslået i bl.a. Haegeman & Guéron 1999: 254 og Vikner 2005: 92). I dette tilfælde kan verbet nu tilskrive DP kasus (måske via partiklens spor i Prt°). Denne løsning resulterer i Prt-DP rækkefølgen i fx (5a): *switch on the radio*.

Både (19b) og (19c) er kompatible med de data der blev diskuteret ovenfor:

Hverken i (19b) eller i (19c) er Prt° den del af V°, og derfor forventes det at fx *switch on* vil anbringe fleksionsendelsen efter *switch* og ikke efter *switch on*, (17) og (18), og det forventes ikke at *switch on* skal være en partikel som *on*.

Hverken i (19b) eller i (19c) er der en konstituent [Prt°+DP], og derfor kan Prt°+DP ikke *hv*-flyttes, (6b), kløves, (7b), eller koordineres, (8b). Grunden til at man ikke kan modificere i (9b) er stadig at man ikke kan intervenere i det sammensatte verbum V*. Verbum og partikel kan udelades sammen, (13b), idet de udgør en konstituent.

Engelsk og norsk har både (19b) og (19c), hvorimod svensk kun har (19b) og dansk (og færøsk) kun har (19c) (se fx Vikner 1987):¹

(20a)	Peter threw	<u>out</u>	<u>the carpet.</u>	}	ENGELSK/NORSK: (19b) OG (19c)
(20b)	Peter threw	<u>the carpet</u>	<u>out.</u>		
(21a)	Petter kastet		<u>bort teppet.</u>	}	ENGELSK/NORSK: (19b) OG (19c)
(21b)	Petter kastet	<u>teppet</u>	<u>bort.</u>		
(22a)	Peter kastade		<u>bort mattan.</u>	}	SVENSK: KUN (19c)
(22b)	* Peter kastade	mattan	bort.		
(23a)	* Peter smed		ud tæppet.	}	DANSK: KUN (19b)
(23b)	Peter smed	<u>tæppet</u>	<u>ud.</u>		

1 Selvom engelsk (og norsk) har både (19b) og (19c), så gælder det kun for fulde DP'er som *the radio* i (5a,b) ovenfor. Hvis DP'en er et pronomen, så er det imidlertid kun (19c) der er mulig:

(ia)	En.	* While	jumping,	he accidentally	switched	on	<u>it.</u>	= (19b)
(iia)		While	jumping,	he accidentally	switched	it	on.	= (19c)

Som vist i Vikner (1987, 2007), Engels & Vikner (2013, 2014), og mange andre steder, er mønstret i (21)-(23) helt det samme som mønstret for verber der er indlejret under det kausative verbum *lade*:

(24a)	Petter lot	<u>støvsuge</u>	<u>tæppet.</u>	} NORSK: (19b) OG (19c)	(dvs. (19b,c) MED VP I STEDET FOR PrtP OG MED V° I STEDET FOR Prt°)
(24b)	Petter lot	<u>tæppet</u>	<u>støvsuge.</u>		
(25a)	Peter lät	<u>dammsuga</u>	<u>mattan.</u>	} SVENSK: KUN (19c)	
(25b)	* Peter lät	mattan	dammsuga.		
(26a)	* Peter lod	støvsuge	tæppet.	} DANSK: KUN (19b)	
(26b)	Peter lod	<u>tæppet</u>	<u>støvsuge.</u>		

Idet jeg antager at dansk/norsk/svensk er SVO-sprog, følger det at (24b) og (26b) involverer flytning af DP'en – det ikke-acceptable alternativ er nemlig at (24a) og (25a) involverer flytning af infinitiven, og dette alternativ ville gøre norsk og svensk til OV-sprog.

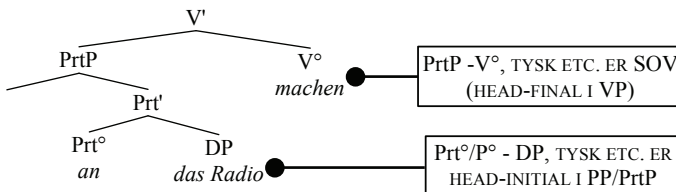
Parallellerne mellem (21)-(23) og (24)-(26) fører derfor til antagelsen af at (23b) også involverer flytning af DP'en og **ikke** til antagelsen af at (23b) viser at danske partikler står efter deres komplement (hvilket heller ikke ville være kompatibelt med at tilskrive partikler og præpositioner den samme grundstruktur som i (14a) og (19a)).

2.3. Verber og partikler i de germanske SOV-sprog

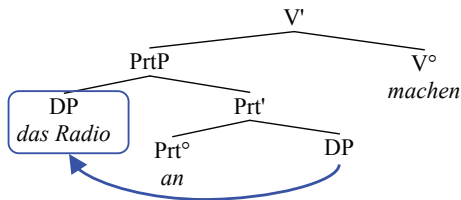
Hvis man følger den foreslåede analyse af verbalpartikler i de germanske SVO-sprog i (19) ovenfor, er spørgsmålet nu i hvor høj grad noget lignende gælder for verbalpartikler i de germanske SOV-sprog. Jeg vil foreslå at kun de rækkefølger som hænger sammen med V° og dets komplement er anderledes (dvs. V°/V* står efter PrtP på fx tysk og ikke før PrtP som på fx engelsk og dansk), hvorimod rækkefølgen inden for PP og PrtP er den samme (dvs. P°/Prt° står før DP både på tysk og på engelsk/dansk).

(27a)	Peter wird das Radio anmachen.	TYSK
(27b)	Pieter zal de radio aanzetten.	NEDERLANDSK
(27c)	Pieter sal die radio aanskakel.	AFRIKAANS
	<i>Peter vil radioen på-gøre</i> (= 'Peter vil tænde for radioen')	

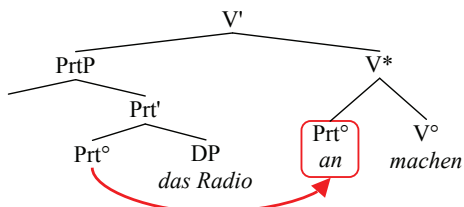
(28a)

(28b)

(28c)

Med andre ord, hvad verbalpartikler angår, er der følgende forskelle og ligheder mellem SVO-sprog, (19), og SOV-sprog, (28):

- Den **LØSE** partikels position (uanset om den er kerne i sin egen frase, PrtP, (19b) og (28b), eller den er søster til V° og datter af V*, (19c) og (28c)) er til venstre for verbet i OV-sprogene, (28), tysk *anmachen*, men til højre for verbet i VO-sprogene, (19), engelsk *switch on*. Dette er en **syntaktisk** egenskab (partiklen er aldrig en del af V°), og afhænger derfor af basisrækkefølgen mellem et verbum og dets komplement på det pågældende sprog (dvs. SOV/SVO-forskellen, tysk *Ich habe das Buch gelesen* vs. engelsk *I have read the book* og dansk *Jeg har læst bogen*; se fx Vikner 2007: 474-479).
- Den **FASTE** partikels position (den er altid både søster til en V° og datter af en V°) er altid til venstre for verbet både på OV-sprogene, tysk *verstehen*, og på VO-sprogene, dansk *forstå*, engelsk *understand* (se også (1a), (2a) og (3a)). Dette er en **morfologisk** egenskab (partiklen er altid en del af V°), og afhænger derfor **ikke** af basisrækkefølgen mellem et verbum og dets komplement på det pågældende sprog. Dette er parallelt til fx de verbale flektionsmorfemers position, som også er en morfologisk egenskab, og som heller ikke varierer mellem germanske OV-sprog og VO-sprog.

Som (19b,c) udgør også (28b,c) to forskellige måder at tilskrive kasus til den DP som er komplement til den løse verbalpartikel, som vi så ved den engelske og skandinaviske variation DP-Prt° vs. Prt°-DP i (20)-(23) ovenfor.

Spørgsmålet hvorfor der ikke er nogen variation i SOV-sprogene som svarer til variationen i (20)-(23) kan nu besvares: Uanset om et SOV-sprog kun anvender (28b), kun (28c), eller både (28b,c), er resultatet det samme, idet (28b,c) giver de samme forudsigelser m.h.t. rækkefølge (hvorimod (19b,c) giver forskellige forudsigelser m.h.t. rækkefølge).

Grunden er at (28b) er det samme som i SVO, dvs. DP'en flytter mod venstre, hvorimod (28c) er forskellig fra SVO, dvs. partiklen flytter mod højre. I SOV-sprogene har de to forskellige flytninger således det "samme" resultat (i hvert fald hvad rækkefølgen angår). Med andre ord, ved at gå ud fra at præpositioner og partikler er forskellige varianter af samme ordklasse, (19) og (28), får vi altså ikke blot reduceret antallet af ordklasser, men det giver os også et interessant bud på hvorfor den ordstillingsvariation mht. partikler der findes i dansk, norsk og svensk – som ellers ligner hinanden ret meget – ikke findes i de germanske OV-sprog (tysk/nederlandsk/afrikaans) – som ellers er ret forskellige. I afsnit 3 nedenfor vil jeg endvidere vise at hvis jiddisch antages at være SOV, vil en sådan analyse også kunne redegøre for hvorfor verbalpartiklerne i jiddisch opfører sig så forskelligt fra verbalpartiklerne i engelsk/skandinavisk og så parallelt med verbalpartiklerne i tysk/nederlandsk/afrikaans.

2.4. *Passiv med partikler og med præpositioner*

Idet DP'en tilskrives kasus fra verbet i begge versioner af partikel-konstruktionen, er det ikke overraskende at de begge kan passiveres:

(29a) [The radio]₁ was accidentally switched t₁ on t₁.

(29b) [The radio]₁ was accidentally [switched on₂] t₂ t₁.

Det er mere overraskende at også præpositionsstrukturen kan passiveres ("pseudo-passiv"):

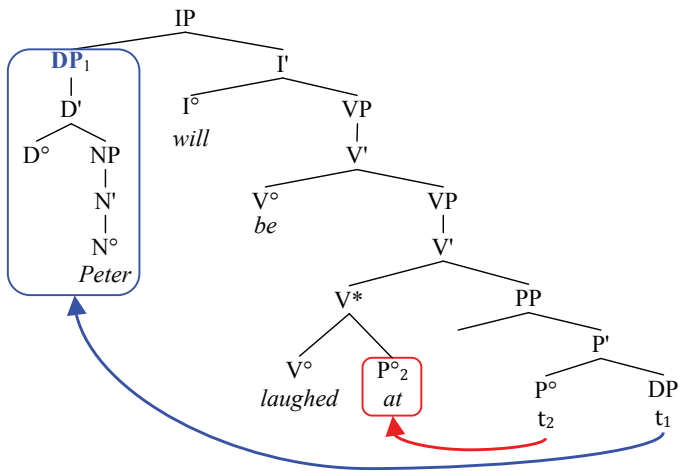
(30) Peter₁ will be laughed at t₁ .

Det der er mærkeligt ved den præpositionelle passiv, er at passiveringen forhindrer præpositionen *at* i at tilskrive kasus (og ikke verbet *laugh*), selvom passiveringen ændrer på verbets morfologi og ikke præpositionens morfologi.

En mulig analyse er at sige at grunden til at passivering af verbet *laugh* forhindrer præpositionen *at* i at tilskrive kasus er at præpositionen *i* en vis forstand er blevet en del af verbet. Hvis vi antager at også en præposition kan danne en V* sammen med et verbum, ligesom partiklen *gør* i (19c), så kan

vi redegøre for passiveringne i (30) og (31). Hvis præpositionen er en del af et passiveret V*, så vil DP ikke få tilskrevet (akkusativ) kasus, og derfor vil den være parat til at flytte til subjekspositionen for at få tilskrevet (nominativ) kasus, som i (31).

(31)

Dette giver en tværsproglig forudsigelse: Kun et af SVO-sprogene nævnt ovenfor, nemlig dansk, tillod ikke at partiklen blev en del af et V*, og derfor ville vi forvente at kun dansk ikke ville tillade eksempler på præpositionel passiv som (30), der jo involverer en parallel konstruktion med præpositionen som del af V*. Denne forudsigelse ser ud til at holde stik i det væsentlige²:

2 Som i Vikner (1995: 246) følger jeg her Herslund (1984: 70, fn 7) i antagelsen af at dansk ikke tillader præpositionel passiv, selvom dette ikke fuldt ud understøttes af data, som også påpeget af en anonym fagfællebedømmer. Laanemets & Engdahl (2015: 232) finder således adskillige eksempler på præpositionel passiv dansk (i 0,8% af deres sætninger med *s*-passiv og i 5,0% af deres sætninger med *blive*-passiv). Disse tal er dog klart mindre end i både norsk (hhv. 3,8% og 7,8%) og svensk (hhv. 4,3% og 13,3%). Min analyse i dette afsnit kan således give et bud på hvorfor den andel af passiver som udgøres af præpositionelle passiver er klart mindre i dansk end i norsk, svensk og engelsk, men den har desværre ingen forklaring på hvorfor man overhovedet kan støde på præpositionel passiv i dansk.

Det skal også nævnes at Engdahl & Laanemets (2015: 300) beregner præpositionel passiv til at være nogenlunde lige hyppig i dansk og svensk set i forhold til det totale antal ord i de respektive korpora (idet passiv generelt er mindre hyppig i svensk end i dansk), men jeg går altså her ud fra at det er forskellen i hyppigheden af præpositionelle passiver i forhold til totale antal passiver der er relevant.

- (32) He was laughed at. (ENGELSK)
- (33) Han ble ledd av. (NORSK, Vinje 1987: 140)
- (34) Skandalen skrattades åt. (SVENSK, Platzack 1998: 122)
- (35a) ?? Han blev grinet af.
- (35b) ?? Skandalen blev grinet af.
- (36a) Ham blev der grinet af.
- (36b) Skandalen blev der grinet af.

I dette afsnit, afsnit 2, var fokus på løse verbalpartikler. Det er her der er partikelvariation, både mellem forskellige typer af SVO-sprog og mellem SVO-sprog og SOV-sprog, og det blev foreslået at det der er forskellen mellem SVO og SOV, er rækkefølgen inden i V' og i V^* (dvs. den **syntaktiske** rækkefølge, hvilket involverer de løse partikler) men ikke rækkefølgen inden i V° (dvs. den **morfologiske** rækkefølge, hvilket involverer de faste partikler).

3. Løse vs. faste verbalpartikler

I dette afsnit vil jeg forsøge at udvide analysen af verbalpartikler til at omfatte jiddisch. Inddragelsen af data med verbalpartikler underbygger det synspunkt at jiddisch er et OV-sprog som tysk og nederlandsk (som fremsat i Vikner 2001a,b, 2003, og mange andre steder), og ikke et VO-sprog som engelsk eller dansk.

3.1. Lidt om jiddisch

Mange lingvister er enige med Diesing (1997) i at jiddisch syntaktisk set svarer til tysk, dog med den vigtige forskel at jiddisch er SVO hvor tysk er SOV. Dette kan jeg ikke være enig i, for vi ved nemlig allerede hvordan et sprog ser ud der er ligesom tysk, men alligevel SVO: Dansk er et sådant sprog, men det er jiddisch ikke.

Det er ikke ganske enkelt at finde ud af om jiddisch er SVO (som engelsk og dansk) eller SOV (som tysk), idet jiddisch ser ud til at have både SVO og SOV som mulige rækkefølger³:

- (37a) Ikh hob _____ gezen Moyshn.
 (37b) Ikh hob Moyshn gezen _____.
Jeg har (Moyshe) set (Moyshe) (den Besten et al. 1986: 125, (43))

Hvis jiddisch var et SVO-sprog, så ville VO-rækkefølgen i (37a) ikke involvere flytning, hvorimod OV-rækkefølgen i (37b) ville involvere det man kalder scrambling:

- (38a) Ikh hob _____ gezen Moyshn. INGEN FLYTNING, = (37a)
 (38b) Ikh hob Moyshn gezen _____.
Jeg har (Moyshe) set (Moyshe) SCRAMBLING, = (37b)
-

På den anden side, hvis jiddisch var et SOV-sprog, så ville OV-rækkefølgen i (37b) ikke involvere flytning, hvorimod VO-rækkefølgen i (37a) ville involvere det man kalder ekstraposition:

- (39a) Ikh hob _____ gezen Moyshn. EKSTRAPOSITION, = (37a)
 (39b) Ikh hob Moyshn gezen _____.
Jeg har (Moyshe) set (Moyshe) INGEN FLYTNING, = (37b)
-

Problemet er at man kan vise til at jiddisch faktisk har både ekstraposition og scrambling, hvilket igen betyder at vi må undersøge andre dele af syntaksen (fx verbalpartiklerne) for at finde ud af om jiddisch er SOV eller SVO.

Her er ganske kort evidensen for ekstraposition, hvilket er relevant for hvordan jeg kan sige at jiddisch er SOV og så alligevel have jiddische SVO-

3 Som påpeget af en anonym fagfællebedømmer kunne man også tænke sig at der ikke blot fandtes to forskellige typer germanske sprog (SOV: tysk/nederlandsk/afrikaans/frisisk/nedertysk og SVO: engelsk og de fem skandinaviske sprog) men også en tredje type som er variabel m.h.t. SOV/SVO-distinktionen. Ligesom tilfældet var med antallet af ordklasser tidligere, mener jeg også her at antagelsen af yderligere typer/elementer (i dette tilfælde antagelsen af en endnu en type germansk sprog) bør betragtes som en sidste udvej (jf. Ockhams rasekniv). Idet der som vist nedenfor eksisterer klar og uafhængig evidens for eksistensen af både scrambling og ekstraposition i jiddisch, er antagelsen af en ekstra sprogtype en udvej vi ikke behøver at benytte os af.

eksempler som (44b) og (45b) nedenfor. Santorini (1993: 231, 243, n3) anfører at uanset om jiddisch er SOV eller SVO, så viser følgende eksempler at jiddisch har ekstraposition (altså en flytning til sætningens højre kant, i dette tilfælde uden anaforisk repræsentation):

- (40a) Geveyntlekh hot ongehoybn esn der balebos.
Normalt har begyndt spise værten
 (= 'Normalt var det værten der tog den første bid')
- (40b) Durkh a kleyn shtetl hot gedarfht durkhforn der keyser.
Gennem en lille by har måttet gennemkøre kejseren
 (= 'Kejseren blev nødt til at køre gennem en lille by')
- (40c) Hot men derlangt oyfn tish fish.
Har man sat på bordet fisk
 (= 'Fisk blev sat på bordet') (Santorini 1993: 231, (1a), (2a,b))

Pointen er at subjektet normalt ville forekomme lige efter *hot* 'har' i både (40a) og (40b). Når subjektet alligevel står helt til sidst i (40a) og (40b), må det derfor være blevet flyttet helt ud i slutningen af sætningen (ekstraponeret), uanset om jiddisch måtte være SOV eller SVO. Hvad (40c) angår, så ville objektet *fish* 'fisk' normalt stå enten direkte før *derlangt* 'sat' hvis jiddisch var SOV, eller lige efter *derlangt* hvis jiddisch var SVO, så i begge tilfælde må det være blevet ekstraponeret her, hvor der står helt i slutningen af sætningen.

Som vist i Vikner (1995) forlanger jiddisch ikke at ekstraponerede konstituenten skal være særlig tunge, (43b), i modsætning til engelsk og skandinaviske som det ses i islandsk i (43a):

- (41a) ... að það hefur einhver borðað epli. (ISLANDSK)
 (41b) ... as es hot emetser gegesn an epl. (JIDDISH)
 ... at der har nogen spist et æble (Vikner 1995: 189, (43b,c))
- (42a) ... að það hefur borðað þetta epli einhver strákur frá Danmörku. (ISLANDSK)
 ... at der har spist dette æble en dreng fra Danmark
- (42b) ... az es hot gegesn an epl a yingl fun Danmark. (JIDDISH)
 ... at der har spist et æble en dreng fra Danmark (Vikner 1995: 200, (76), (77))
- (43a) * ... að það hefur borðað epli einhver. (ISLANDSK)
 (43b) ... az es hot gegesn an epl emetser. (JIDDISH)
 ... at der har spist et æble nogen (Vikner 1995: 200, (75b,c))

(41) viser at både islandsk og jiddisch kan have transitive ekspletiv-konstruktioner (i modsætning til dansk og engelsk), (42) viser at både islandsk og jiddisch kan ekstraponere tunge subjekter i sådanne konstruktioner, og (43) viser at kun jiddisch tillader ekstraposition af et subjekt der ikke er tungt.

3.2. Syntaktiske partikelforskelle mellem tysk, jiddisch og dansk

Tysk, jiddisch og dansk er alle V2, dvs. i deklarativer hovedsætninger skal det finitte verbum stå på andenpladsen i sætningen, uanset om førstepladsen optages af subjektet, (44), eller af en anden konstituent, (45):

(44a)	[Der Junge] <u>wird</u> auf dem Weg eine Katze sehen.	(TYSK) V2
(44b)	[Dos yingl] <u>vet</u> oyfn veg zen a kats.	(JIDDISH) V2
(44c)	[Drengen] <u>vil</u> se en kat på vejen.	(DANSK) V2
(45a)	[Auf dem Weg] <u>wird</u> der Junge eine Katze sehen.	(TYSK) V2
(45b)	[Oyfn veg] <u>vet</u> dos yingl zen a kats.	(JIDDISH) V2
(45c)	[På vejen] <u>vil</u> drengen se en kat.	(DANSK) V2

Det er derimod aldrig muligt at have det finitte verbum på tredjepladsen:

(46a)	* [Auf dem Weg] [der Junge] <u>wird</u> eine Katze sehen.	(TYSK) *V3
(46b)	* [Oyfn veg] [dos yingl] <u>vet</u> zen a kats.	(JIDDISH) *V3
(46c)	* [På vejen] [drengen] <u>vil</u> se en kat.	(DANSK) *V3
- ((44b), (45a,b), (46a,b) are from Santorini 1992: 596-597, (1), (4))

Som (45) viser, kan det finitte verbum flytte op foran subjektet, hvorimod dette ikke er muligt for et non-finit verbum, og det er denne forskel jeg vil udnytte nedenfor. På dansk kan forskellen mellem løse og faste partikler både ses når verbet undergår V2 og når det ikke gør. I en ikke-V2-kontekst står den løse partikel efter verbet men den faste partikel står før verbet:

(47a)	Brevet vil han sende <u>afsted</u> .	LOS PRT EFTER V
(47b)	* Brevet vil han <u>afsted</u> sende.	
(48a)	* Brevet vil han ikke stå <u>for</u> .	
(48b)	Brevet vil han ikke <u>for</u> stå.	FAST PRT FØR V

I en V2-kontekst bliver den løse partikel efterladt når det finitte verbum flytter, hvorimod den faste partikel flytter med som en del af verbet (det er jo derfor

man taler om **løse** partikler vs. **faste** partikler, eller om **løst sammensatte** vs. **fast sammensatte** partikelverber):

- (49a) Brevet sender han afsted. (TYSK) LOS PRT BLIVER STÅENDE
 (49b) * Brevet afstedsender han.
 (50a) * Brevet står han ikke for.
 (50b) Brevet forstår han ikke. (TYSK) FAST PRT FLYTTER MED

På tysk og jiddisch derimod kan forskellen mellem løse og faste partikler kun ses når verbet undergår V2, og ikke når verbet ikke undergår V2. I en ikke-V2-kontekst står både den løse partikel og den faste partikel før verbet:

- (51a) * Den Brief wird er schicken ab. (TYSK)
 (51b) ?? Dem briv vet er shikn avek. (JIDDISH)
 (51c) Den Brief wird er abschicken. (TYSK) LOS PRT **FØR** V
 (51d) Dem briv vet er avekshikn. (JIDDISH) LOS PRT **FØR** V
Brevet vil han (afsted)sende (afsted)
 (52a) * Den Brief wird er nicht stehē ver. (TYSK)
 (52b) * Dem briv vet er nisht shteyn far. (JIDDISH)
 (52c) Den Brief wird er nicht verstehen. (TYSK) FAST PRT FØR V
 (52d) Dem briv vet er nisht farshteyn. (JIDDISH) FAST PRT FØR V
Brevet vil han ikke (for)stå (for)

I en V2-kontekst bliver den løse partikel efterladt når det finite verbum flytter, hvorimod den faste partikel flytter med som en del af verbet:

- (53a) Den Brief schickt er ab. (TYSK) LOS PRT BLIVER STÅENDE
 (53b) Dem briv shikt er avek. (JIDDISH) LOS PRT BLIVER STÅENDE
 (53c) * Den Brief abschickt er. (TYSK)
 (53d) * Dem briv avekshikt er. (JIDDISH)
Brevet (afsted)sender han (afsted)
 ((53b) er fra den Besten et al. 1986: 119, (20b))
 (54a) * Den Brief steht er nicht ver. (TYSK)
 (54b) * Dem briv shteyt er nisht far. (JIDDISH)
 (54c) Den Brief verstehet er nicht. (TYSK) FAST PRT FLYTTER MED
 (54d) Dem briv farshteyt er nisht. (JIDDISH) FAST PRT FLYTTER MED
Brevet (for)står han ikke (for)

Dette mønster for både tysk og jiddisch er præcis det vi ville forvente under de antagelser vi gjorde i afsnit 2.3 ovenfor, nemlig at

- Den **LØSE** partikels position er **syntaktisk** bestemt, og afhænger derfor af basirækkefølgen mellem et verbum og dets komplement på det pågældende sprog (dvs. SOV/SVO-forskellen, tysk *Ich habe das Buch gelesen* vs. dansk *Jeg har læst bogen*).
- Den **FASTE** partikels position er **morfologisk** bestemt og afhænger derfor **ikke** af basirækkefølgen mellem et verbum og dets komplement på det pågældende sprog (den står altid til venstre for verbet både på OV-sprogene, tysk *verstehen*, og på VO-sprogene, dansk *forstå*

Det at jiddisch er helt ligesom tysk hvad verbalpartikler angår, ville således følge hvis jiddisch var SOV, men det ville være højst uventet hvis jiddisch var SVO.⁴

4. Konklusion

I afsnit 2 foreslog jeg at præpositioner og (løse) partikler har samme struktur:

og at forskellen er at præpositioner tilskriver kasus til deres komplement, hvorimod partikler ikke gør det. Derfor vil den DP som er komplement til en partikel (fx *the book* i *He threw out the book*), ikke blive tilskrevet kasus. Dette problem har to mulige løsninger:

- **ENTEN** kan partiklen inkorporeres i verbet, som så (måske via sporet i Prt°) tilskriver kasus til komplementet. Resultat: *He threw out the book,*

⁴ For flere paralleller mellem tysk og jiddisch hvad verbalpartikler angår, se Vikner (2001b: 38-47).

- **ELLER** DP'en kan flytte til PrtP-spec, hvor den kan tilskrives kasus direkte fra verbet (som i ECM-konstruktioner, Vikner 2014) -- resultat: *He threw the book out.*

SVO-sprogene varierer med hensyn til om de tillader den ene eller den anden eller begge løsninger, hvilket fører til den observerede partikelvariation mellem SVO-sprogene (og en beslægtet variation hvad angår præpositionel passiv). Dette billede blev udvidet til at omfatte de germanske SOV-sprog ved hjælp af antagelsen af at det der varierer mellem SVO og SOV, er :

- rækkefølgen mellem verber og **løse** partikler (dvs. den **syntaktiske** rækkefølge,
dansk \neq tysk, fx *at købe ind ~ einzu kaufen*), men
- **IKKE** rækkefølgen mellem verber og **faste** partikler (dvs. den **morfologiske** rækkefølge,
dansk = tysk, fx *at gennem hulle ~ zu durch löchern*).

Dette blev brugt til at forklare hvorfor den partikelvariation (Vikner 1987, Engels & Vikner 2013, 2014 og mange andre) der findes i dansk, norsk og svensk – som ellers ligner hinanden ret meget – ikke findes i de germanske OV-sprog (tysk/nederlandsk/afrikaans) – som ellers er ret forskellige.

Afsnit 3 udvidede diskussionen til at omfatte både løse og faste partikler. Faste og løse partikler har forskellig struktur:

- Den **LØSE** partikels position er **syntaktisk** bestemt, og afhænger derfor af basirækkefølgen mellem et verbum og dets komplement på det pågældende sprog (dvs. SOV/SVO-forskellen, tysk *Ich habe das Buch gelesen* vs. dansk *Jeg har læst bogen*).
- Den **FASTE** partikels position er **morfologisk** bestemt og afhænger derfor **ikke** af basirækkefølgen mellem et verbum og dets komplement på det pågældende sprog (den står altid til venstre for verbet både på OV-sprogene, tysk *verstehen*, og på VO-sprogene, dansk *forstå*).

Det at jiddisch er helt ligesom tysk hvad verbalpartikler angår, følger således af en analyse af jiddisch som SOV, men det ville være højst uventet hvis jiddisch var SVO.⁵

Henvisninger

- den Besten, H. & C. Moed-van Walraven (1986). The Syntax of Verbs in Yiddish, i H. Haider & M. Prinzhorn (red.) *Verb Second Phenomena in Germanic Languages*, Dordrecht: Foris, 111-135.
- Diesing, M. (1997). Yiddish VP Order and the Typology of Object Movement in Germanic, *Natural Language and Linguistic Theory* 15(2), 369-427.
- Engdahl, E. & A. Laanemets (2015). Prepositional passives in Danish, Norwegian and Swedish: A corpus study, *Nordic Journal of Linguistics* 38(3), 285-337.
- Engels, E. & S. Vikner (2013). Scandinavian object shift, remnant VP-topicalisation, verb particles and causatives, *Nordic Journal of Linguistics*, 36(2), 219-244.
- Engels, E. & S. Vikner (2014). *Scandinavian Object Shift and Optimality Theory*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Haegeman, L. & J. Guéron (1999). *English Grammar - A Generative Perspective*. Oxford: Blackwell.
- Haiden, M. (2005). Verb Particle Constructions, i H. van Riemsdijk & M. Everaert (red.) *The Syntax Companion V*, Oxford: Blackwell, 344-375.
- Herslund, M. (1984). Particles, Prefixes, and Preposition Stranding, i F. Sørensen & L. Heltoft (red.) *Topics in Danish Syntax. Nydanske Studier og Almen Kommunikationsteori (NyS)* 14, 34-71.
- Holmberg, A. (1999). Remarks on Holmberg's generalization, *Studia Linguistica* 53(1), 1-39.

5 Tak til en anonym fagfællebedømmer, til Maia Andréasson, Theresa Biberauer, Ken Ramshøj Christensen, Eva Engels, Lars Heltoft, Shin-Sook Kim, Henrik Jørgensen, Gereon Müller, Peter Sells, Michelle Sheehan, Carl Vikner, Johanna Wood, til redaktørerne af dette nummer af *Ny Forskning i Grammatik*, til deltagerne i Grammatiknetværkets konference i Slagelse, oktober 2015, og til publikum ved forskellige foredrag og konferencer ved universiteterne i Berlin (Humboldt), Cambridge, Edinburgh, Konstanz, Lund, Marburg, Salzburg, Stuttgart, York, Aalborg og Aarhus. Denne forskning var en del af to forskningsprojekter ved Aarhus Universitet, finansieret af Forskningsrådet for Kultur og Kommunikation: *Objektpositioner – komparativ syntaks i et tværeteoretisk perspektiv* og *Ligheder og forskelle mellem sætninger og nominalgrupper – sammenlignende syntaks på tværs af teoretiske tilgange*.

- Laanemets, A. & E. Engdahl (2015). Findes der præpositionspassiv i dansk?, i I. Schoonderbeek Hansen & T.T. Hougaard (red.) *15. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog (MUDDS 15)*, Aarhus Universitet, Århus, 219-236. Tilgængelig online: http://muds.dk/rapporter/MUDDS_15.pdf.
- McIntyre, A. (2007). Particle Verbs and Argument Structure, *Language and Linguistics Compass* 1(4), 350-367.
- McIntyre, A. (2013). English particle verbs as complex heads: Evidence from nominalization, i H. Härtl (red.) *Interfaces of Morphology*, Berlin: Akademie Verlag.
- Platzack, C. (1998). *Svenskans inre grammatik - det minimalistiska programmet*. Lund: Studentlitteratur.
- Santorini, B. (1992). Variation and change in Yiddish subordinate clause word order, *Natural Language and Linguistic Theory* 10, 595-640.
- Santorini, B. (1993). Jiddish als gemischte OV/VO-Sprache, i W. Abraham & J. Bayer (red.) *Dialektsyntax (Linguistische Berichte, Sonderheft 5)*. Opladen: Westdeutscher Verlag, 230-245.
- Schäfer, R. (2015). *Einführung in die grammatische Beschreibung des Deutschen*. Berlin: Language Science Press. Tilgængelig online: <http://langsci-press.org/catalog/book/46>.
- Vikner, S. (1987). Case Assignment Differences between Danish and Swedish, i R. Allan & M. Barnes (red.) *Proceedings of the Seventh Conference of Scandinavian Studies in Great Britain*, University College London, London, 262-281. Tilgængelig online: www.hum.au.dk/engelsk/engsv/papers/vikn87a.pdf.
- Vikner, S. (1995). *Verb Movement and Expletive Subjects in the Germanic Languages*. New York: Oxford University Press.
- Vikner, S. (2001a). Predicative Adjective Agreement, i K. Adamzik & H. Christen (red.) *Sprachkontakt, Sprachvergleich, Sprachvariation: Festschrift für Gottfried Kolde*, Niemeyer, Tübingen, 399-414. Tilgængelig online: www.hum.au.dk/engelsk/engsv/papers/vikn01b.pdf.
- Vikner, S. (2001b). *Verb Movement Variation in Germanic and Optimality Theory*. "Habilitationsschrift", Universität Tübingen. Tilgængelig online: www.hum.au.dk/engelsk/engsv/papers/viknhabi.pdf.
- Vikner, S. (2003). Null Objects under Coordination in Yiddish and Scandinavian, i L.-O. Delsing, et al. (red.) *Grammar in Focus: Festschrift for Christer Platzack*, vol. II. Inst f nordiska språk, Lunds Universitet, 365-375. Tilgængelig online: www.hum.au.dk/engelsk/engsv/papers/vikn03a.pdf.
- Vikner, S. (2005). Immobile Complex Verbs in Germanic, *Journal of Comparative*

- Germanic Linguistics* 8(1-2), 83-115. Tilgængelig online: www.hum.au.dk/engelsk/engsv/papers/vikn05b.pdf.
- Vikner, S. (2007). Teoretisk og komparativ syntaks, i H. Jørgensen & P. Widell (red.) *Det bedre argument - Festskrift til Ole Tøgeby, 7. marts 2007*. Århus: Wessel & Huitfeldt, 469-480. Tilgængelig online: www.hum.au.dk/engelsk/engsv/papers/vikn07a.pdf.
- Vikner, S. (2014). Kan en konstituent være både subjekt og objekt på samme tid? – om indlejrede infinitivsætninger på dansk, i O. Tøgeby, S. Vikner & H. Jørgensen (red.) *Problemer og perspektiver i dansk syntaks – med Kristian Mikkelsen som anledning*. Odense: Universitets-Jubilæets danske Samfund/Syddansk Universitetsforlag, 171-191. Tilgængelig online: www.hum.au.dk/engelsk/engsv/papers/vikn14a.pdf.
- Vinje, F.-E. (1987). *Moderne Norsk, Råd og regler for praktisk sprogbrug*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Williams, E. (1981). On the Notions Lexically Related and Head of a Word, *Linguistic Inquiry* 12(2), 31-43.